

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР БАҒЫТЫ
НАПРАВЛЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК
DIRECTION OF PEDAGOGICAL SCIENCES

тақырыптық рубрикалар / тематические рубрики / subject headings

ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ –
ПЕДАГОГИКА И МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ –
PEDAGOGY AND TEACHING METHODS

ӘОЖ 373.1.02

¹Омонов К.Ш., ²Жанзакова М.А.*

¹филолог.ғ.д., профессор, Ташкент мемлекеттік Шығыстану институты, Ташкент, Өзбекстан

²магистр, аға оқытушы, М.Әуезов атындағы ОҚМУ, Шымкент, Қазақстан

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ЕЛ ДАМУЫНЫҢ БАСТЫ ҚАҒИДАСЫ

Автор корреспондент: meruyertdaulet@mail.ru

Түйін: Бұл мақалада Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласының еліміздің қазіргі дамуындағы орны, жолбасшылық рөлі сипатталады. Ұлттық құндылықтарға бет бұрып, жастар тәрбиесінде халықтық педагогиканы насихаттағанда ғана еліміздің ендігі даму жолы сараланып, өркениет биігіне қол жеткізетіні туралы айтылады. Жаңартылған білім беру жүйесінде де рухани құндылықтарымыз бен ата-бабамыздың салт-дәстүрі мен әдет-ғұрыптарына, отбасылық құндылықтарды насихаттауға көп көңіл бөлініп отырғандықтан балаларымызды неғұрлым жас кезінен бастап осы бағытта тәрбиелей алсақ, оның берер жемісі де мол болмақ. Елінің ертеңі, бәсекеге қабылетті, шығармашыл тұлға, өз-өзіне сенімді дербес азамат болып қалыптасуы үшін ең алдымен оның ұлтжанды болуы, ұлтын сүйіп, қастерлей білуі қажет. Мектеп жасынан бастап, халық ауыз әдебиеті мен ұлттық мұралар арқылы оқушылардың көкірегіне құндылық сіңіріп, кеудесін хикметке толтырып отырсақ, бала өсе келе бұл тәрбие жолы өз нәтижесін бере бастайды. Адам баласын материалдық құндылықтардан гөрі, рухани дүниелерге қызықтырып, адамды рухани болмыс ретінде дамуға жетелеу – бүгінгі күннің басты талабы.

Кілттік сөздер: жаңғыру, тәуелсіздік, ұлттық құндылық, өркениет, тән, интеллект, жүрек, рух, бәсекеге қабылеттілік, тарихи тізбек.

Еліміз жаңғырудың жаңа кезеңіне аяқ басты. Тәуелсіздігіміз қолымызға тигеннен бастап бұл мәселе мемлекет назарынан тыс қалған емес. Әр халық өзіне ғана тән ұлттық даралығы мен құндылығын жоғалтып алса, өркениеттер қақтығысы жүріп жатқан мына жаһандану заманында жаңғыруының өзі құр жаңғырыққа айналары сөзсіз. Сондықтан да «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында еліміздің территориясындағы тарихи-мәдени ескерткіштер мен нысандар жаңартылды. «Халық – тарих толқынында» бағдарламасы аясында төрткүл дүниенің ең беделді мұрағаттарынан төл тарихымызға қатысты құнды жәдігерлер жинақталып, зерттеу нысанына айналды. Бұл саладағы маңызды істер әлі де болса өз жалғасын тауып, жүйелі түрде жүргізіле береді. Себебі, саяси реформалар жасау мен экономикалық жаңғырудың нәтижелі болуы үшін «санамыз ісімізден озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс. Бұл саяси және экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады» [1].

Елбасымыздың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласы нақ осы мақсатты көздейді: онда еліміздің бірлігі мықты, жауапкершілігі жоғары біртұтас ұлтқа айналуы үшін алдымен бұқаралық сананы көтеру керектігі және оны қалай іске асыру жолдары баяндалады. «Күллі жер жүзі біздің көз алдымызда өзгеруде. Әлемде бағыты әлі бұлыңғыр, жаңа тарихи кезең басталды. Күн санап өзгеріп жетқан дүбірлі дүниеде сана-сезіміміз бен дүниетанымымызға әбден сіңіп қалған таптаурын қағидалардан арылмасақ, көш басындағы елдермен тереземізді теңеп, иық түйістіру мүмкін емес. Өзгеру

үшін өзімізді мықтап қолға алып, заман ағымына икемделу арқылы жаңа дәуірдің жағымды жақтарын бойға сіңіруіміз керек» [1].

Иә, бұл күнде ұлт ретінде өзіміздің дара жолымызды тауып, тарих сахнасында ізі қалған бабаларымыз жүрген соқпақпен тарихи тізбекке жалғануымыз керек-ақ. Ендігі уақытта бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерді есепке алмай дами алмаймыз. Өзіміздің ұлттық-рухани тамырымыздан нәр ала отырып, жаңа заман ағымына ілесе алсақ, өзіндік сара жол, айқын бағытымызды қалыптастыратынымыз анық. Уақыт тұтқынында қалып қоймай, өткеніміз бен бүгінімізді, жарқын болашағымызды сабақтастыру арқылы ғана рухани жаңғырып, ұлттық болмысымызды сақтай аламыз. Тағылымы мол тарихымыздан бастау алып, ұлттық салт-дәстүрлер арқылы жалғасқан рухани танымның арқауын үзбей, әрбір қадамымызды нық басып, болашаққа беттейміз.

Қазіргі жаһандану заманында өркениеттер қақтығысына жұтылып кетпей, адамзат баласының дұрыс дамуға бет алуы үшін ғалымдар түрлі жолдарды ұсынады. Соның бірі әлемнің 40 тіліне аударылып, 70-тен аса елде 30 миллион данамен тараған Стивен Ковидің «Жасампаз жандардың 7 дағдысы: Тұлғаны дамытудың тегеурінді тетіктері» атты кітабы. Мұнда адам дамуына кедергі келтіріп, кері кетіретін әсерлерді саралай отырып, мынадай тұжырым келтіреді: «Адам табиғатының 4 өлшемі бар – тән, интеллект, жүрек пен рух. Осы құрамға қатысты екі түрлі ұстанымды қолданудың салдарын қарастырайық...

Рух. Бұқаралық мәдениет: барған сайын кең тарап бара жатқан атеизм мен арсыздыққа бағыну.

Принцип: қажеттілігіміздің қайнар көзі – өмір мағынасын табу мен принциптер идеалына, яғни табиғат заңдарының мұратына ұмтылу, бұлардың Құдайдан келетініне сенімім кәміл. Бәріміз осы әмбебап мәселелерді де, өзіміздің ерекше мақсаттар мен қажеттіліктерімізді де, үнемі есте сақтауымыз керек. Сонда біз біртіндеп тиімді шешімдер мен бағдарлар табу қабылетіне ие боламыз, ал бұқаралық мәдениет ұсынатын нәрсе мен бұлжымас принциптерге сүйенетін ұстаным арасындағы айырмашылық – біз үшін күн санап неғұрлым анық бола бастайды» [2]. Яғни, адамның рухани дамуы осындағы бұқаралық мәдениеттен алыстап, өз өмірінің мәнін іздеу мен табиғат заңдарының мұратына ұмтылу болып табылады. Тобырлық санадан бас тартып, өзінің не үшін бұл өмірге келгені мен не істесе адамзат баласына пайда келтіретіні туралы өмірлік сұрақтарға жауап іздей бастағанда ғана ол дами бастайды. Ал, мұның қайнар бастауы ғайыпқа жалғанып, ата-бабаларымыз салған сара жолды жаңғырту, Елбасымыз айтып жүрген ұлттық кодты ояту болып табылмақ. Ар-ұятты шамшырақ етіп жағып, өмірден мән табуға ұмтылу, ұлттық дүниетанымымызды бойымызға сіңіріп, оны жаңа заманмен сабақтастыру болмақ.

Қазіргідей барлық саланы технологиялар басқарып, ғылым мен өндірістің қарқынды дамыған кезеңінде «рухани жаңғыру», «ата-баба дәстүрін ұстану», «ұлттық кодыңды табу», «тарихи тізбекке жалғану» деген ұғымдар біршама тосын көрінетіні рас. Бірақ, осы құндылықтарды бойына сіңірмей, туған топырағының әр тасының, әр қырының кұпиясын ұқпай, мұрағаттарда сақталған сарғайған парақтардағы тарихи жәдігерлердің тілін түсінбей, ата-бабаларымыз жасап кеткен соқпақ жол – тарихи тізбекке жалғанбай ешқандай дамуға ілесіп, өркениетке жете алмасымыз анық.

Бұл дүниеде адам ғана өзінің өткеніне ой жіберіп, тарихын тануға ұмтылып, әр нәрсенің сырын бұрынғы шақтан іздеуге тырысады екен. Жан-жануарлар, басқа да тіршілік иелері табиғи инстинкт нәтижесінде туып, өсіп-өніп, өліп-жоғалып жүре береді. Оларды «келдім қайдан, нетсем пайдам, өлгеннен соң не болам?» деген Шәкәрім бабамыздың философиялық сұрағы толғандырмайды. Туған уақытынан бастап, өз үзбегінде, уақыт шеңберінде өмір сүре береді. Ал, адам осы рухани байланыстан үзіліп, тарихи тізбекке жалғанбай қалсыншы, онда өмірінен мән кетіп, ішіп-жеуді ғана мақсат еткен жануардан айырмасы болмай қалады. Міне, сондықтан да Елбасымыз рухани жаңғыру бағдарламасын қолға алып, оның мазмұнын насихаттауға, мәнін түсіндіруге ерекше көңіл бөліп отыр. Адамның адами сапаларын арттырып, санасына сілкініс

туғызбай, рухын оятып, ұлттық болмысына қан жүгірпей одан ұлы істер мен тәуекелшіл қадамдарды күту қиын. Сол себептен де, еліміздің білім беру, мәдениет, ғылым саласы жаңғырудың үшінші – басты бағыты – рухани жаңғыруды негізге алып, іс-қимылы мен амал-әрекеттерін осы негізде жүргізіп келеді. Бұл саланың нақты бағыттары айқындалып, қандай мазмұнда әрекет ету керектігі де бағдарламалық мақалада жан-жақты көрсетілген. Енді осыларға тоқталып өтсек.

Ең алдымен, бізге керегі – бәсекеге қабылеттілік. Жеке адамдар емес, тұтас халқымыздың осы қасиеті артса ғана табысқа жете аламыз. Бұл жердегі әңгіме материалдық тауар ғана емес, адамның білім, қызмет, зияткерлік өнім, сапалы еңбек ресурстары арқылы аймақтық не әлемдік нарықта бағасы мен сапасы өзгелерден ұтымды дүние ұсына алуы туралы болып отыр. Болашақта ұлтымыз әлемдегі өз орнын жансыз табиғи байлықтармен емес, тірі адами ресурстардың бәсекеге қабылеттілігімен, азаматтарының білімділігі мен сауаттылығымен, мәдениет пен ұлттық дәстүрді ұлықтауымен ала алады. Мұның жарқын дәлелі ретінде күллі әлемді аузына қаратқан тума талант Димаш Құдайбергenniң өнерін айтуға болады. Оның ешкімге ұқсамайтын дара тұлғасы, әдептілік пен ұлттық тәрбиенің лебі есіп тұрған рухани болмысы, барлық жерде елінің салт-дәстүрі мен ұлттық аспаптарын насихаттап, өз ана тіліне деген құрметін көрсетуі – рухани мәдениетінің өте жоғары екенін, ұлттық кодын жоғалтпай, тарихи тізбегінен ажырамай-ақ, жаңа заманға бейімделіп, әлемді таңғалдыруға болатынына жарқын мысал бола алады.

Одан кейін бойымызға сіңіп, тіршілігімізге айналып кеткен қасаң қағидаларға соққы беріп, жаңаша ой, жаңаша көзқарас қалыптастыруымыз керек. Ата-бабамыздан қалған мұраларымызды көздің қарашығындай сақтап, өзіміздің ұлттық және жеке байлығымыздың құнын білу, оны үнеммен пайдаланып, болашақтың үлесін нақтылап алу, ысырапшылдық пен астамшылыққа, даңғойлық пен кердендікке жол бермеу – прагматизмнің белгілері болмақ. Бүгінгі қоғамдық мәдениеттің мәні – орынсыз сән-салтанат емес, ұстамдылық пен қанағашылдық, қарапайымдылық пен үнемшілдік дейді Елбасымыз: «Нақты мақсатқа жетуге, білім алуға, саламатты өмір салтын ұстануға, кәсіби тұрғыдан жетілуге басымдық бере отырып, осы жолда әр нәрсені ұтымды пайдалану – мінез-құлықтың прагматизмі деген осы»[1], - дейді.

Ұлттық сананың кемелденуімен байланысты ұлттық сана-сезімнің көкжиегін кеңейту мен ұлттық болмыстың өзегін сақтай отырып, оның бірқатар сипаттарын өзгерту арқылы ұлттық бірегейлікті сақтай аламыз. «Ұлттық салт-дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс. Абайдың даналығы, Әуезовтің ғұламалығы, Жамбылдың жырлары мен Құрманғазының күйлері, ғасырлар қойнауынан жеткен бабалар үні – бұлар біздің рухани мәдениетіміздің бір парасы ғана» [1], - дей отырып, өткенінің жақсы қасиеттерін бойға сіңіріп, адамның дамуына емес, кері кетуіне ықпал ететін орынсыз түсініктерден арылуды да мақсат етеді.

Үшінші жаңғыру барысында қанымызда бар қасиет білімділік пен даналыққа ұмтылу сауатты түрде іске асуы қажет. Әрбіріміз көкірек көзімізді ашып, рухымызды оятып, білім мен ғылым салтанат құратын жарқын болашаққа талпынуымыз керек. Бұл жолда жол сілтер бағдаршамымыз – Яссауи бабамыздан бастау алатын Абай мен Шәкәрім, Ахмет пен Мағжан, Міржақып пен Әлихан қалдырған сара жолы болмақ. Тек қана ілім-біліммен қаруланған логостық танымда өсіп жетілген рухани мүгедек, жан-сарайы жалаңаш жастарды емес, арманы биік, рухы өр, қиялына қанат біткен мифтік танымда тәрбиеленген жастардың қатарын көбейтуіміз керек. Себебі, сол аңыз-әңгімелер мен жыр-дастандар ата-бабамыздың көкірегін құндылықпен толтырып, осы күнге дейін алып келді. Сондықтан да «Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы» депәл-Фараби айтқандай, баланың бойындағы ұлттық тәрбиені арттыруымыз керек.

Тарих толқынында орын алған қанды қырғын – революциялардан бойды алыс ұстап, өз жолымен, әдебімен, мәдениетімен даму жолына түсуіміз керек. Қазақстанның

революциялық емес, эволюциялық дамуы – қазіргі күннің басты мақсаты болмақ. Бұрынғы революциялар бұл күндері бетін бүркемелеп, өңін айналдырып, ұлттық, діни, мәдени, сепаратистік сипат жамылып алған. Сондай арандатушылардан аулақ болып, әлемде болып жатқан оқиғалардан қатаң сабақ алсақ қана мақсатымыз айқын, бағытымыз жарық болмақ.

Әлем тілдерін меңгеру мен жан-жақты сауаттылық, біріншіден, бүкіл әлем мен жер шарының өзің тұратын аумағында не болып жатқанынан хабар береді; екіншіден, жаңа технологиялармен бірге келген өзгерістердің барлығын дұрыс қабылдауға дайын болады; үшіншіден, өзгелердің тәжірибесін алып, ең озық жетістіктерін бойға сіңірудің де мүмкіндігі болмақ. Мұның бәрі халқымыздың санасына серпіліс, сананың ашықтығына алып келеді.

Одан әрі таяу жылдардағы міндеттер де нақтыланып, соған орай қыруар шаруалар елімізде атқарыла бастады. Осы «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасының соңын ала бере жарияланған Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласы сол рухани жаңғыру бағдарламасының заңды жалғасы іспеттес. Ауқымы кеңіп, мақсаты нақтыланған, нәтижеге бағытталған нақты қадамдар.

«Кеңістік – барлық нәрсенің, ал уақыт – бүкіл оқиғаның өлшемі. Уақыт пен кеңістіктің көкжиегі тоғысқан кезде ұлт тарихы басталады» [3] деп сөзін бастаған Елбасының әр сөзінде шындық, терең мағыналы астарлы ой жатыр. Расында да, еліміздің Ежелгі Орта ғасырлардағы тарихы толық зерттеліп бітпеген. Қазақ халқының қалыптасуында сақ, ғұн, қаңлы тайпаларының алар орны ерекше. «Отар елдің тарихын отарлаушы ел жазады» деп Д.Неру айтқандай, осы уақытқа дейін орыс зерттеушілерінің жазбаларында сақталған мәліметтерден ғана құралған тарихымызды оқып келсек, ендігі болашақта араб, парсы, түрік, қытай және т.б. тілдердегі архив материалдарын қопарып, тәуелсіз елдің шын тарихын жазып шығар уақыт жетті.

Бұл күндері рухымызды жаңғыртып, тарихымызға берік байланып, әлемдік өркениетке ілесе алатын шын мәнінде тәуелсіз ұлт болар күн туғаны анық. Ендігі даму болашақ ұрпағымыздың бойына ұлттық құндылықтарымызды сіңіріп, халықтық педагогиканы жаңғыртумен тығыз байланысты. Рухани өзегі мықты, ата-бабамыздан жалғасқан тарихи тізбекке жалғанған, өзінің қайталанбайтын рухани болмыс екенін сезінген өр ұрпақ, жасампаз жандар ғана болашағымызды жарқын етпек.

Әдебиеттер тізімі:

1. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру // Егемен Қазақстан. 12 сәуір, 2016 ж. Астана.
2. Кови Стивен Р. Жасампаз жандардың 7 дағдысы: Тұлғаны дамытудың тегеурінді тетіктері. Алматы: Ұлттық аударма бюросы. 2018 жыл. -352 бет.
3. Ұлы даланың жеті қыры // Егемен Қазақстан. 21 қараша, 2018 ж. Астана.

Аннотация: В данной статье выявляется огромная путеводительская роль в развитии нашей страны сегодня программной статьи Главы Государства «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания». Красной нитью проходит мысль о том, что можно достичь вершины цивилизации только в том случае если мы будем дорожить нашими национальными ценностями и использовать в процессе воспитания молодежи народную педагогику. В обновленной системе образования особое внимание уделено национальным ценностям, традициям и обычаям, которыми дорожили наши предки, пропаганде семейных ценностей. Если мы будем воспитывать своих детей с раннего возраста в этом направлении, несомненно наш труд будет иметь большой успех.

Для того, чтобы наши дети росли конкурентоспособными, творческими личностями и гражданами, которые могут постоять за себя, необходимо чтобы он любил свой народ и свою страну. А эту любовь мы должны привить им с малых лет, со школьной скамьи. Прививать любовь не к материальным, а духовным ценностям основная задача современности.

Ключевые слова: обновление, независимость, национальные ценности, цивилизация, интеллект, присущи, сердце, дух, конкурентоспособность, историческая цепь.

Abstract: This article reveals a huge guiding role in the development of our country today in the programmatic article of the Head of State “Looking into the future: modernization of public

consciousness” The idea that we can reach the peak of civilization only if we value our national values and to use folk pedagogy in the process of educating young people. In the updated educational system, special attention is paid to national values, traditions and customs that our cherished rare, promotion of family values. If we are to bring up their children from an early age in this direction, of course, our work will be a great success. In order for our children to grow up as competitive, creative personalities and citizens who can stand up for themselves, it is necessary that he love his people and his country. And we must instill this love in them from an early age, from school. To instill love not for material but for spiritual values is the main task of our time.

Keywords: renewal, independence, national values, civilization, intelligence, inherent, heart, spirit, competitiveness, istic chain.